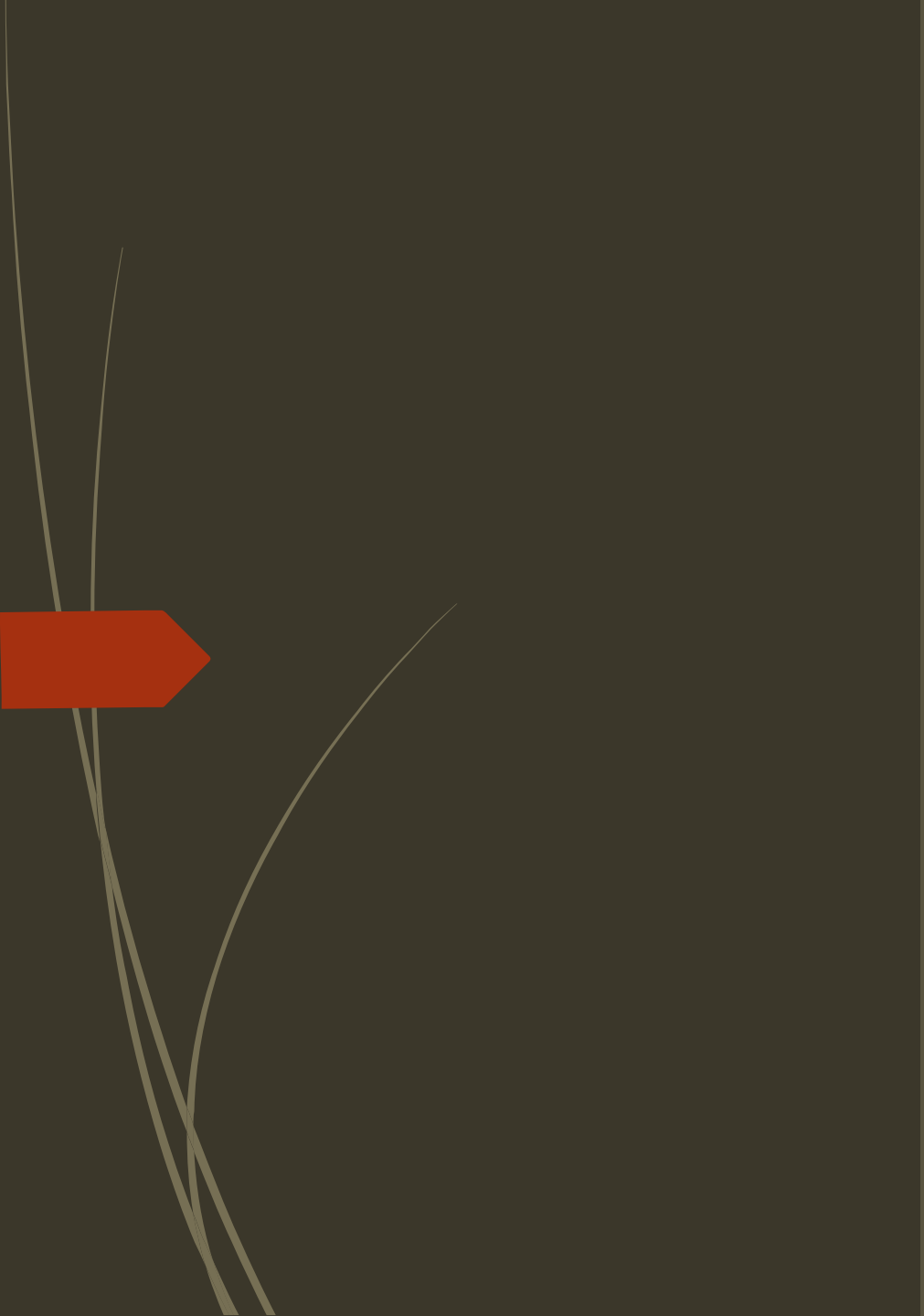

Wielojęzyczność migrantów wojennych z Ukrainy w świetle badań ankietowych

Paweł Levchuk

Warszawa-Kraków, 24.04.2023r.

Za każdym razem,
kiedy mówię po
rosyjsku, czuję się,
jakbym wydawał
rozkaz zabijania
niewinnych ludzi i
staję obok Putina.
(grupa U).

Badania ankietowe

Termin: kwiecień – lipiec 2022 r.

Liczba respondentów 1502

88,3% ankietowanych to kobiety

Najwięcej respondentów przyjechało z:

Kijowa 22,6%

obwodu charkowskiego 8,9%

obwodu dnipropietrowskiego 8,2%

W Polsce respondenci zamieszkiwali w:

Krakowie 40,6%

Warszawie 25,5%

Małopolsce 6,2%

99,2% obywatele Ukrainy

Podział na grupy

W ramach badań wyodrębnione trzy grupy badawcze:

1. Osoby z pierwszym językiem ukraińskim (dalej określone jako U) – 938 badanych.

2. Osoby z pierwszym językiem rosyjskim (dalej określone jako R) – 383 badanych.

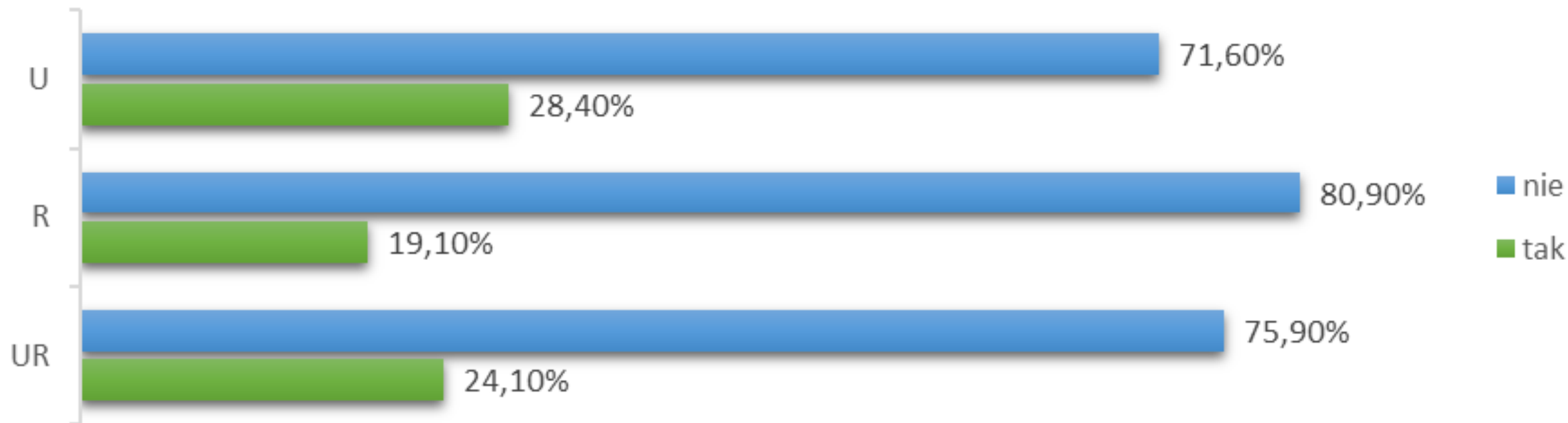
3. Osoby z pierwszymi językami ukraińskim i rosyjskim (dalej określone jako UR) – 162 badanych.

Nieliczna grupa badanych (20 osób) zaznaczyła inny język. Z uwagi na małą liczebność czwarta grupa nie będzie wyłonią i nie zostanie opisana.

- Ponadto od 3% do 6% informatorów ma wątpliwości odnośnie polskiego pochodzenie lub ma nieudokumentowane polskie pochodzenie, o czym świadczą komentarze respondentów:
 - Rodzice są Ukraińcami, babcia ze strony matki była pół-Polką (U);
 - Brakuje dokumentów potwierdzających [polskie pochodzenie] (U);
- Na podstawie nieoficjalnych źródeł (bez odpowiednich dokumentów), pradziadek był Polakiem (R);
- Są rodzinne historie o tym, że zarówno ze strony ojca, jak i matki byli dawno temu Polacy (jak, na przykład, pra-pra-pradziadek). Ale my nie szukaliśmy dokumentów potwierdzających te historie. Chociaż we Lwowie to jest bardzo prawdopodobne (U);

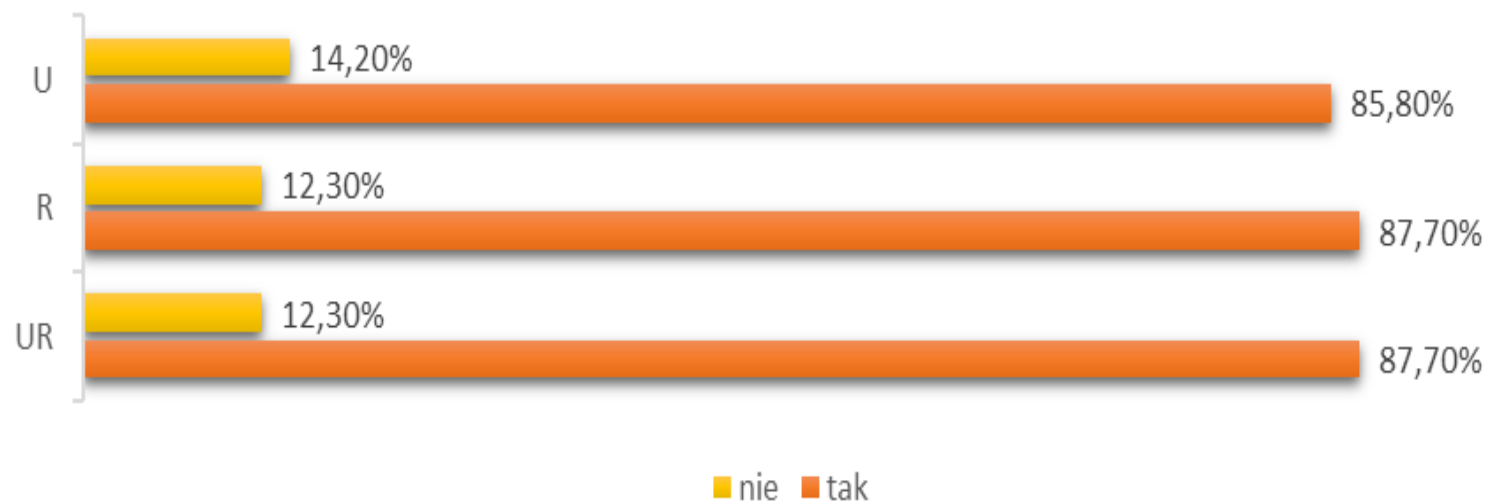
Znajomość polszczyzny przed przyjazdem do Polski

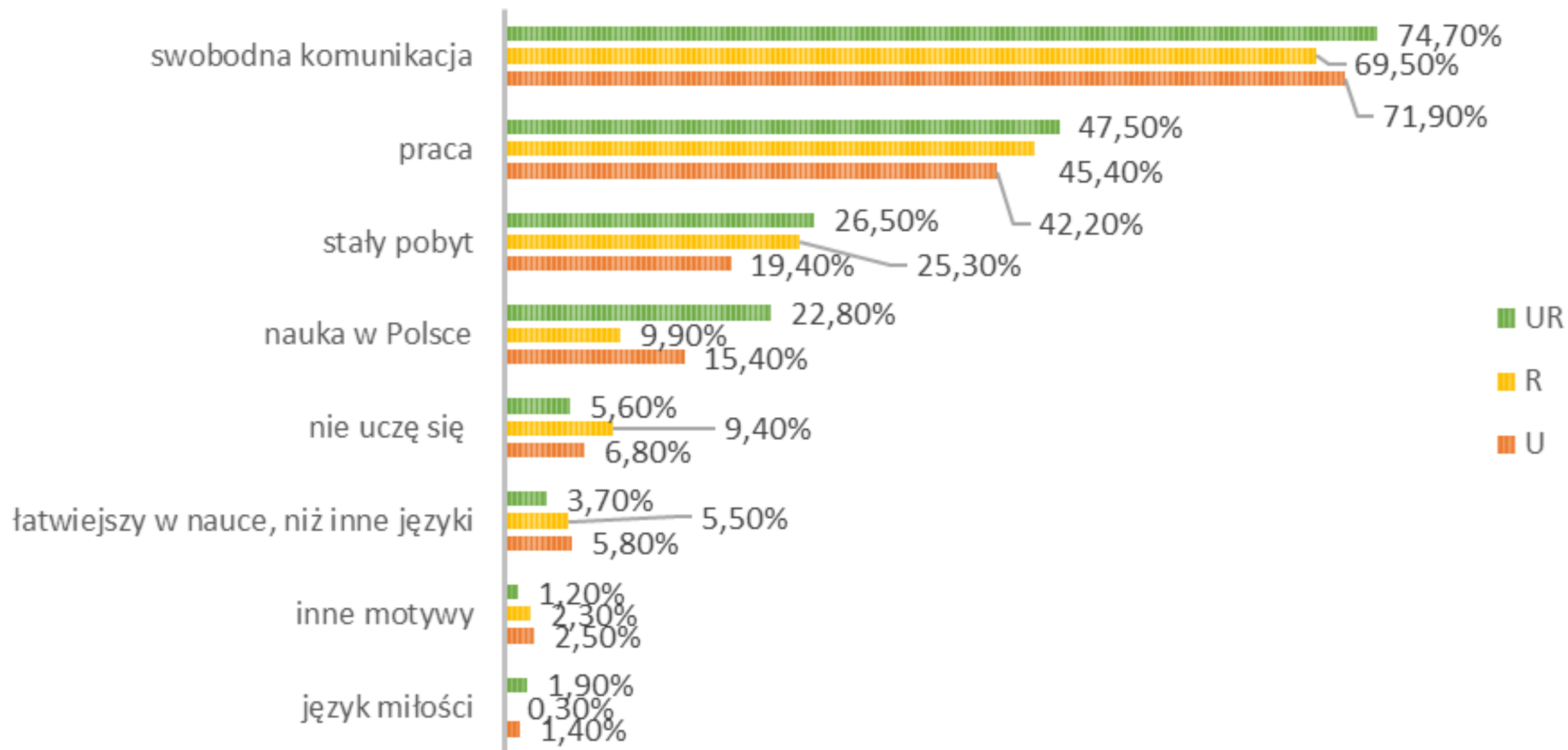
Ponad 85% ankietowanych we wszystkich grupach uczyło się języka polskiego po przyjeździe do Polski, pozostałe osoby tłumaczą brak nauki języka polskiego w następujące powody:

- - już znają język polski, są to najczęściej absolwenci polonistyki, którzy sami uczą języka polskiego swoich rodaków:
- Jestem absolwentką polonistyki i sama uczę polskiego (R)
- Uczę języka polskiego inne osoby (R)
- Kolejnym powodem jest brak czasu na naukę języka:
- Staram się uczyć, ale jest to trudne wyzwanie z powodu 12 godzinnej pracy (U).
- Niektórzy respondenci chcieliby uczyć się polskiego, lub mają taki plan w najbliższej przeszłości:
- Obecnie nie, mam nadzieję nauczyć się (U);
- Nie, ale szukam kurs języka polskiego (U);
- Mam taki plan [zapisać się na kurs] (U);

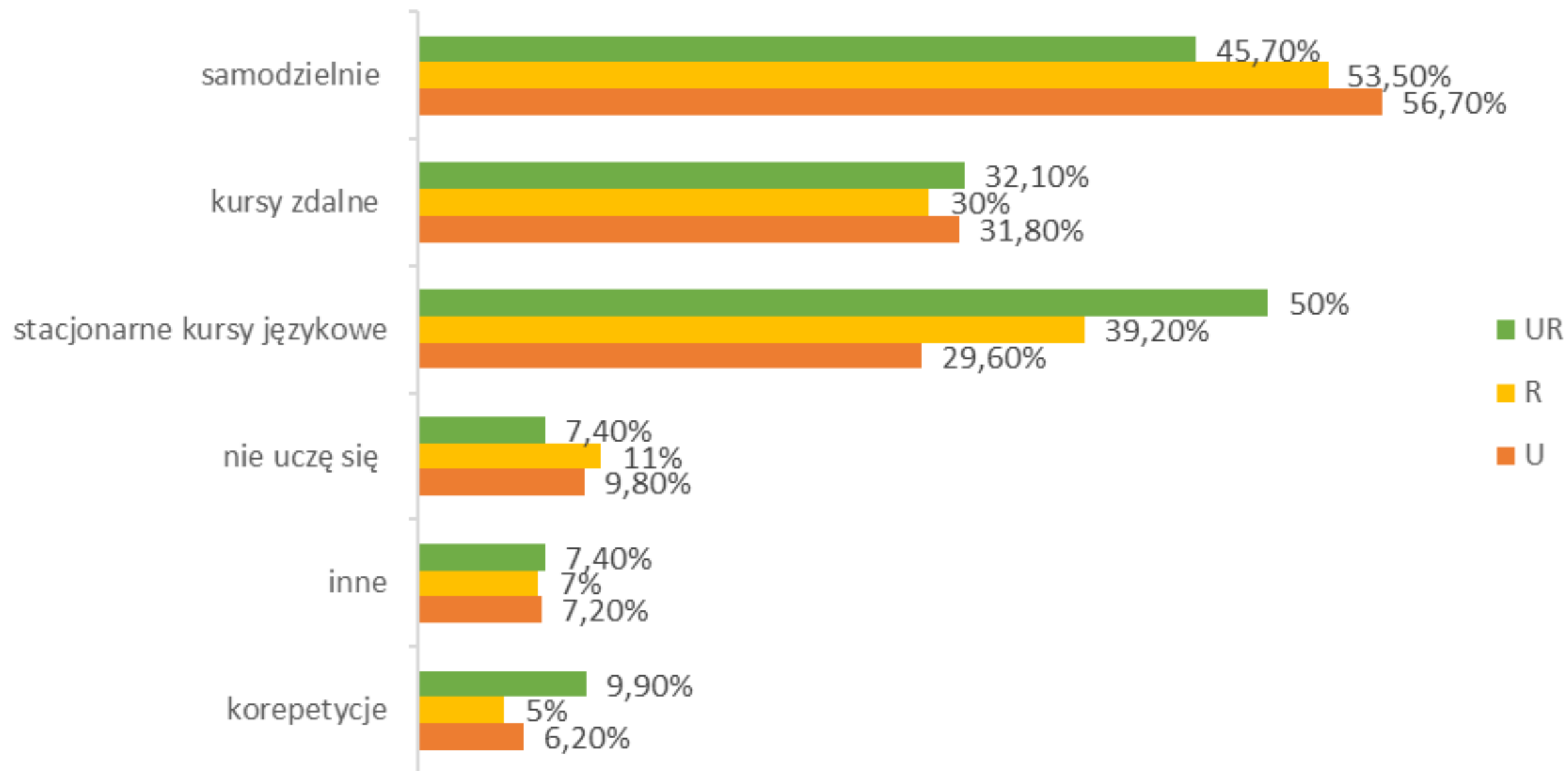
Nauka języka polskiego w Polsce

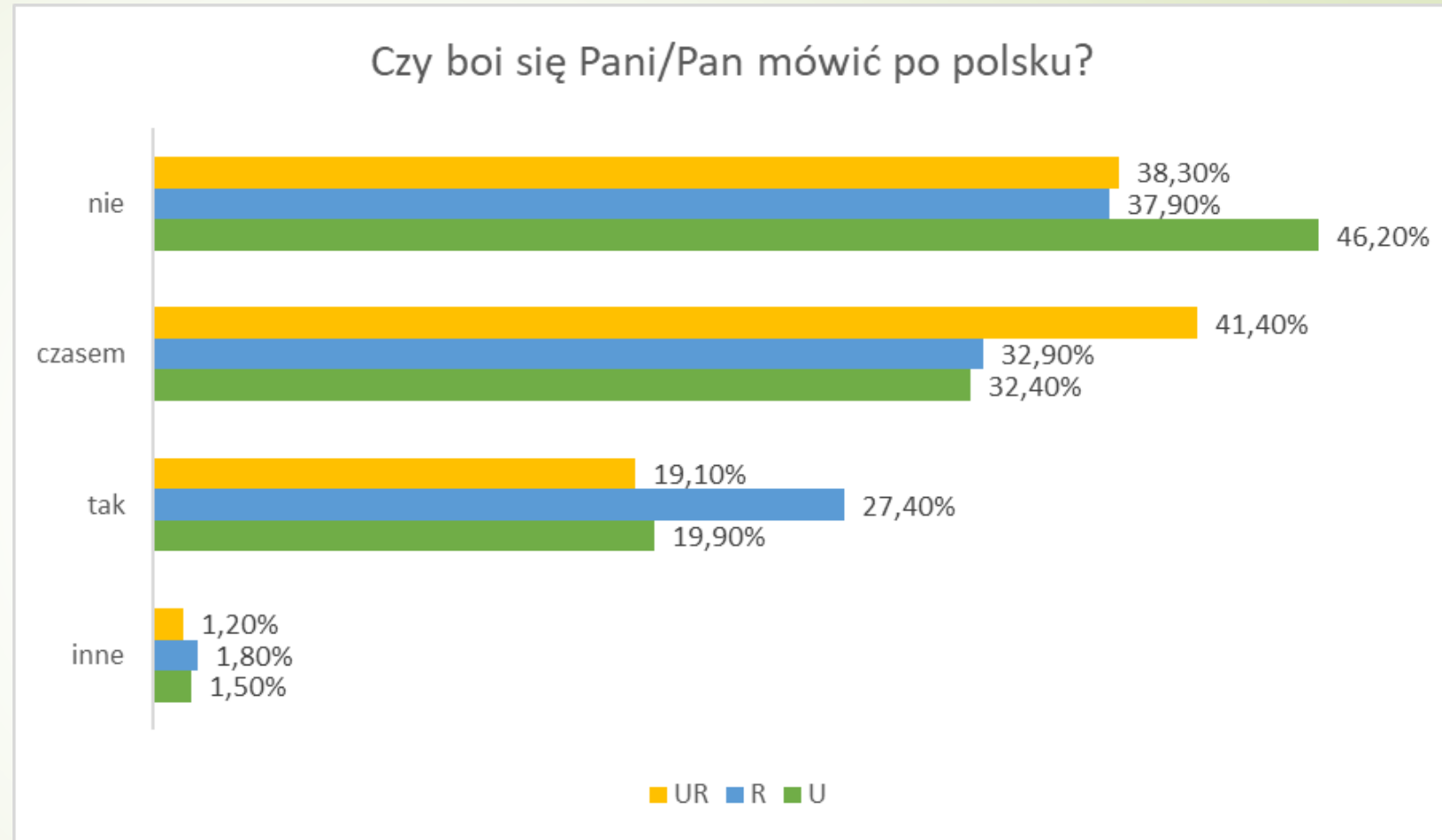
MOTYWACJA DO NAUKI J.POLSKIEGO

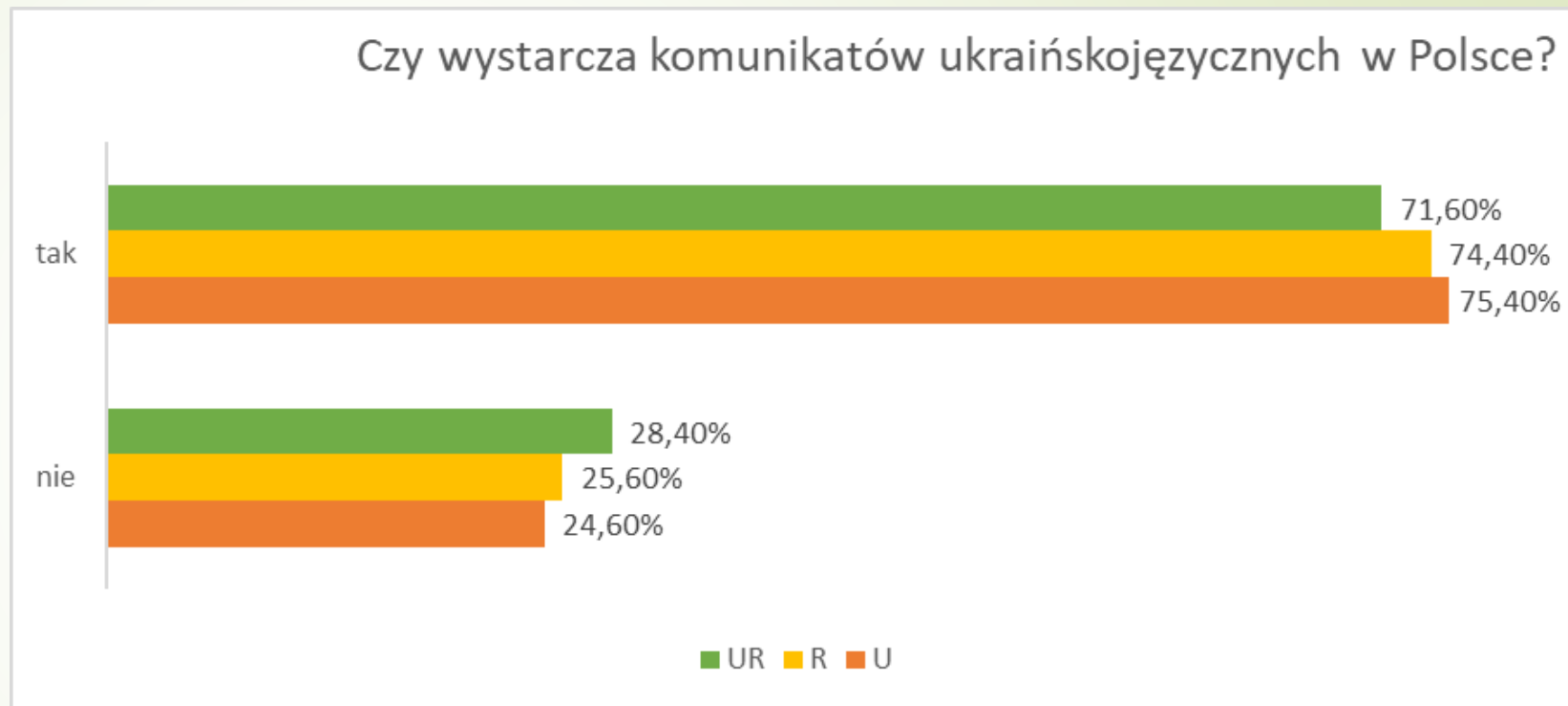
Formy nauki języka polskiego

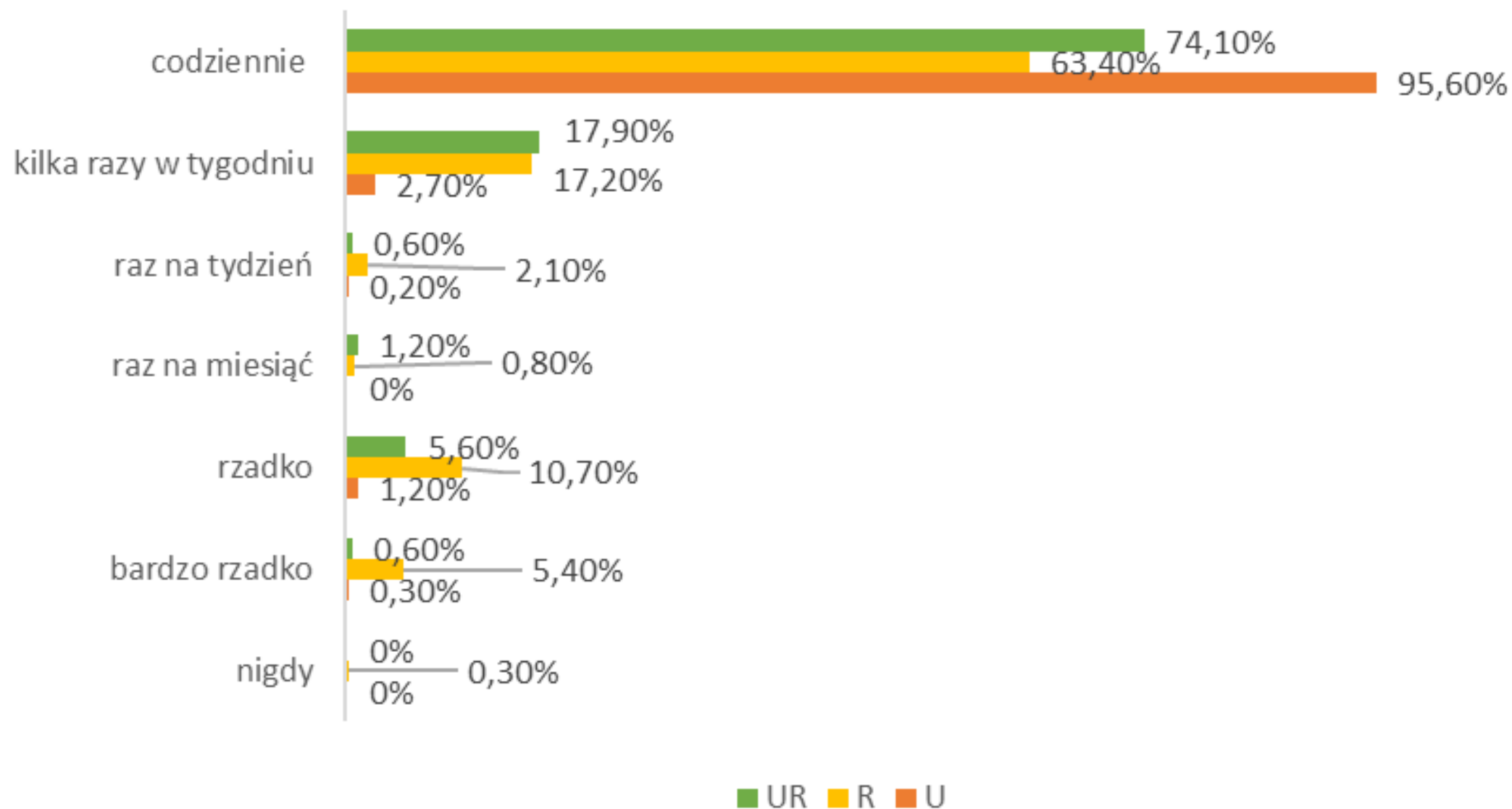
- Bałam się mówić po polsku przed wojną, ponieważ często dochodziło do takich sytuacji, kiedy brakowało słów. Natomiast teraz, kiedy jestem w Krakowie, od początku wojny, pojawiła się u mnie niezwykła pewność siebie i rozmawiam po polsku nawet wtedy, kiedy wiem, że Polacy dookoła znają język angielski (łatwiej jest mi mówić po angielsku). Bariery i strach przed popełnieniem błędu lub powiedzeniem czegoś złe po prostu wyparowują się. (U)
- Nie boję się, ale często mówię niepewnie i zapominam słowa (U),
- Źle się czuję, kiedy popełniam błędy (U),
- Mam ubogie słownictwo, żeby rozmawiać. Trzeba jeszcze się uczyć (U).

- Znalezienie potrzebnych informacji jest bardzo trudne. Najczęściej trzeba kontaktować się z Polakami, bo większość informacji jest po polsku (UR).
- Na przykład w automacie w tramwaju nie ma ukraińskiego menu (R).
- Tłumaczenie na język ukraiński nie zawsze jest poprawne (U).
- Jeśli mówimy o ukraińskich mediach, to wystarczy. Chociaż czasami spotykam język rosyjski i nie rozumiem dlaczego, skoro informacje są przeznaczone wyłącznie dla Ukraińców. Oczywiście wiem, jaka jest sytuacja w Ukrainie z językami i dlatego jest to w pewien sposób zrozumiałe. Jeśli chodzi o inne komunikaty, w języku ukraińskim nie ma zbyt wielu informacji. Zwłaszcza to, co dotyczy instytucji państwowych (U).
- Lepiej rozumieją język rosyjski (bo starsze panie i panowie uczyli się go w szkole) (R).
- Uważam, że wiadomości w języku rosyjskim powinny zostać całkowicie usunięte, polski, angielski, ukraiński - to wystarczy (U).

Częstotliwość posługiwania się językiem ukraińskim

➤ Wstyd posługiwać się nim [językiem], chociaż znam [język rosyjski] (U);

Zaczynam zapominać [język rosyjski] (U);

Znam kilka słów, ale ich nie używam i nigdy nie używałam. Od dzieciństwa mówię po ukraińsku (U);

➤ Nigdy. Po raz ostatni mówiłam po rosyjsku z klientką w 2013 roku, kilka miesięcy przed początkiem wojny. (U);

➤ nie posługuje się. Czytam wszystko w Internecie po ukraińsku. Staram się jak najbardziej odizolować się od używania [języka rosyjskiego] (U);

➤ Zrezygnowałam ze wszystkiego, co rosyjskie, w szczególności z języka rosyjskiego. W ogóle go nie używam. (U);

➤ Nigdy nie [używam] jest właściwą odpowiedzią. Bo to język okupanta. (U);

➤ Moją regułą od 2014 roku jest nie używanie języka okupanta (U);

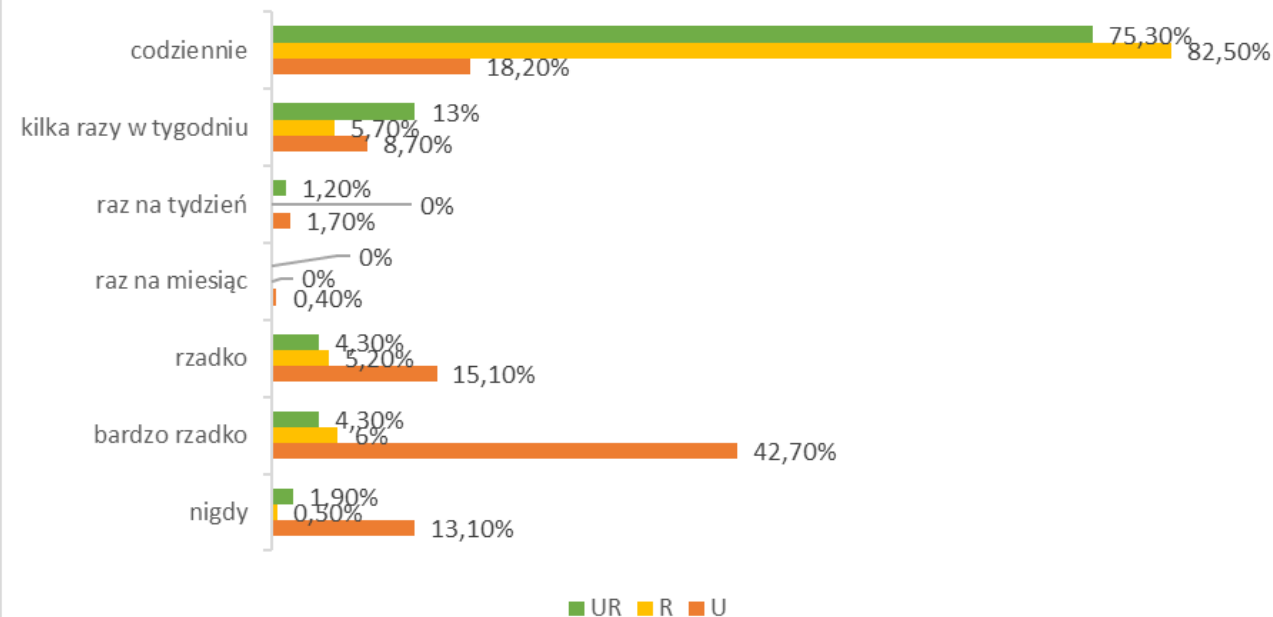
➤ Od 24 lutego zasadniczo nie rozumiem języka rosyjskiego (U);

➤ nie posługuję się! To jest język zabójcy! (U);

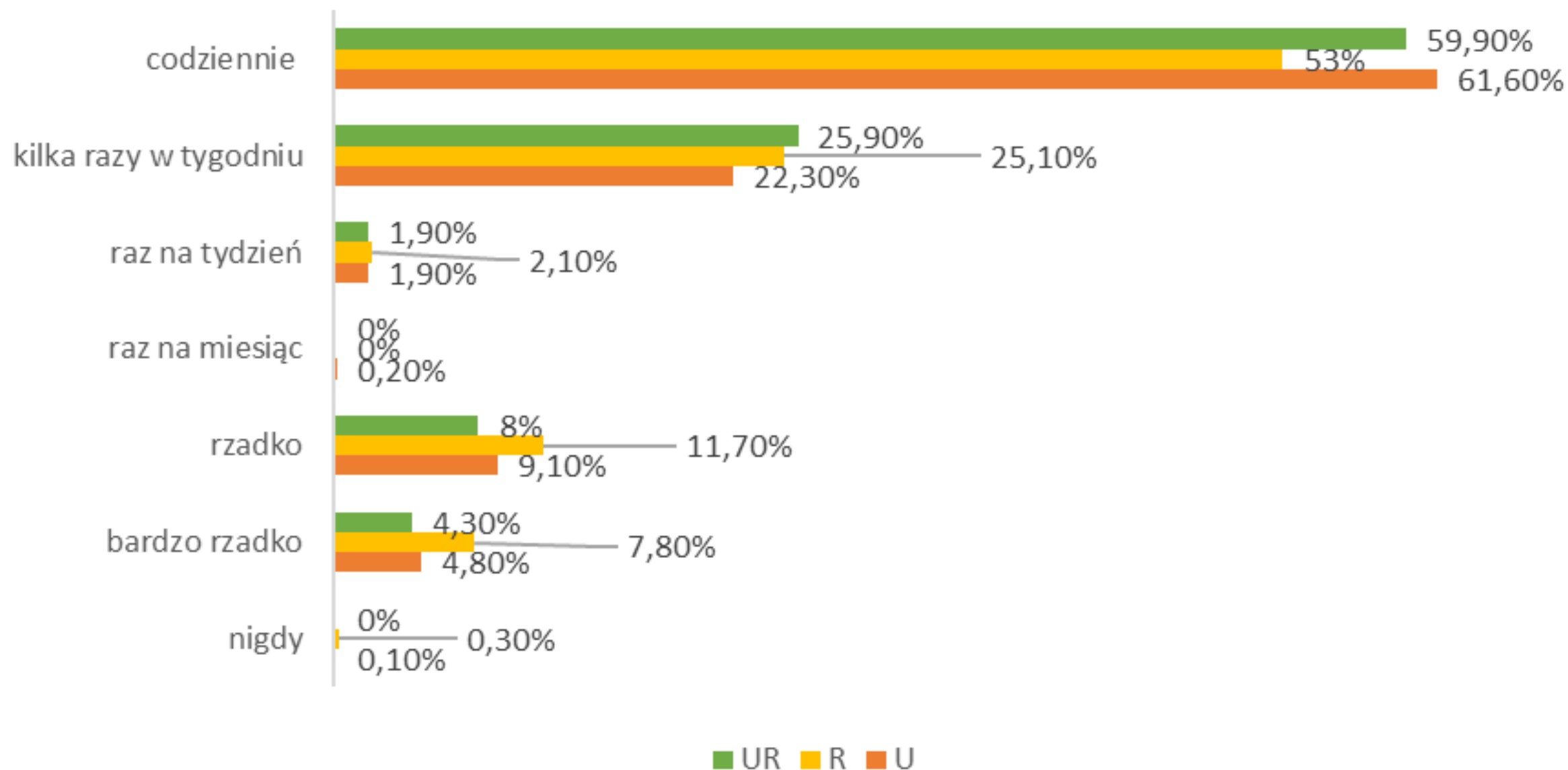
➤ Nie korzystam z języka agresora (U);

➤ Nie mogę nawet słyszeć język rosyjski, cóż dopiero mówić (U);

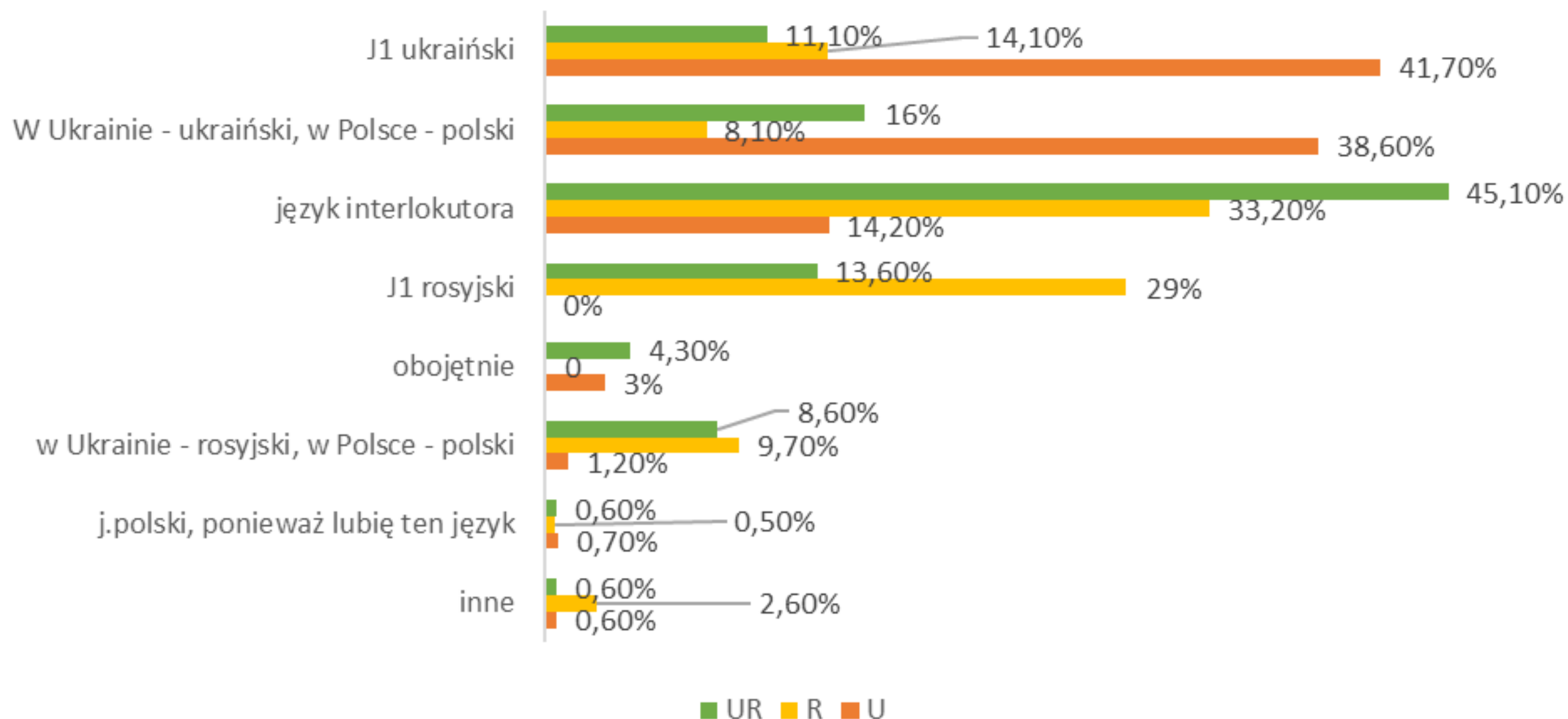
Częstotliwość posługiwania się językiem rosyjskim

Częstotliwość posługiwania się językiem polskim

Motywacja wyboru języka komunikacji

Stosunek emocjonalny do języka ukraińskiego

Które z podanych zdań najlepiej oddaje Pana/i stosunek do języka ukraińskiego?	U	R	UR
chętnie mówię w tym języku i/lub chcę go poznać – to język moich przodków	39.7 %	42.8 %	46.9 %
jest to język, w którym najlepiej wyraża się moja tożsamość	50.9 %	26.6 %	38.9 %
podoba mi się, ale nie czuję potrzeby by go znać, używać	0.1 %	7.8 %	3.1 %
to jest język codziennej komunikacji - po prostu go używam	9.3 %	21.1 %	11.1 %
nie podoba mi się	0.1 %	1.6 %	0%

➤ jest to język, który odróżnia nas od Rosjan (U);

Jest to przede wszystkim mój język ojczysty. (U);

➤ Moim zdaniem ukraiński jest bardzo elegancki i piękny. (U).

➤ Kocham ukraiński, to mój język ojczysty, ale mówię po rosyjsku. (UR);

➤ Mówiłam po rosyjsku przez 30 lat. Czytałam, marzyłam, śpiewałam kołysanki po rosyjsku. Dzięki wojnie zacząłam uczyć się MOJEGO języka. Ponieważ już nadszedł czas. (UR);

➤ Jest to język, który znam i umiem nim posługiwać się, ale urodziłam się i wychowałam w regionie rosyjskojęzycznym, więc komunikuję się głównie po rosyjsku, ale w pracy używam ukraińskiego, rosyjskiego i angielskiego. (UR);

➤ Jestem dwujęzyczna i równie dobrze mówię po ukraińsku i rosyjsku. (UR).

➤ Język, którym mówię, jest wymuszony, z obawy przed dyskryminacją rosyjskojęzycznych Ukraińców, z obawy przed bezpośrednią agresją wobec mnie (z czym spotkałam się już nie jeden raz). Z jakiegoś powodu pana ankieta nie uwzględnia problemów rosyjskojęzycznych Ukraińców. (R);

➤ Powyżej nie ma właściwej dla mnie odpowiedzi. Po prostu coś wybrałam. Mówię i myślę po rosyjsku. Ale dobrze rozumiem i w odpowiedniej sytuacji potrafię mówić w języku ukraińskim. Szanuję język ukraiński, mój własny język. Ale mówienie po rosyjsku jest to dla mnie wygodniejsze i komfortowe. (Uważam, że jeśli mamy wojnę z Rosją, to nie jest powód, aby zabraniać nam komunikowania się i nauki po rosyjsku dla nas i naszych dzieci. Język nie należy do nich. Nie jest ich własnością. A rosyjskojęzyczni Ukraińcy powinni mieć prawo wyboru). (R).

Stosunek emocjonalny do języka rosyjskiego

Stosunek emocjonalny do języka rosyjskiego	U	R	UR
chętnie mówię w tym języku i/lub chcę go poznać – to język moich przodków	1.2 %	17.5 %	6.2 %
chętnie mówię w tym języku i/lub chcę go poznać, mimo że nie jest językiem moich przodków	0.9 %	5.7 %	2.5 %
jest to ważny język, w którym można rozmawiać z wieloma ludźmi	4.6 %	11.0 %	5.6 %
podoba mi się, ale nie czuję potrzeby by go znać, używać	0.5 %	0.3 %	1.9 %
to jest język codziennej komunikacji, po prostu go używam	11.3 %	37.9 %	42.0 %
jest to język śmierci i agresji	49.3 %	14.9 %	26.5 %
język, który przez dłuższy czas był narzucany zewnątrz i stał się swojski	22.8 %	11.5 %	13.6 %
nie podoba mi się	9.5 %	1.3 %	1.9 %

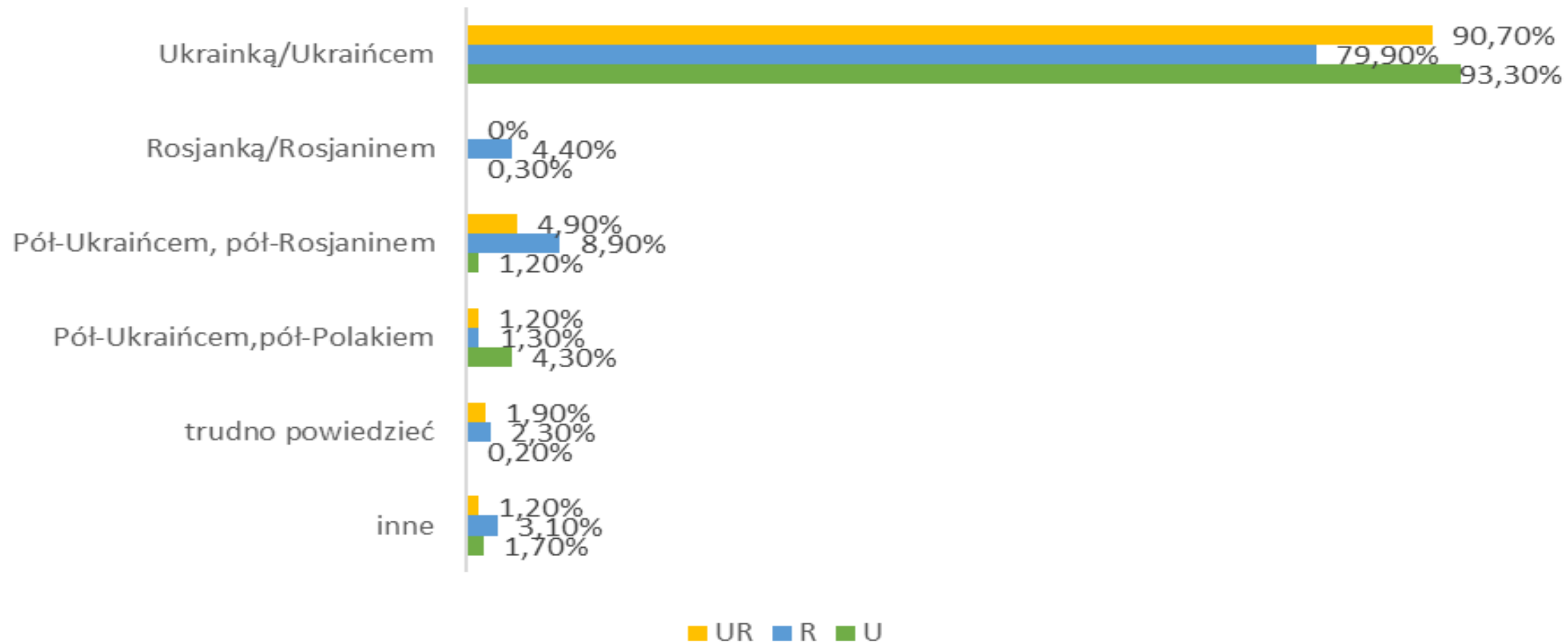
- Język morderców, nienawidzę i nie chcę go słyszeć, a ni widzieć, a nawet nie chcę w nim rozmawiać (choć znam go bardzo dobrze). I bardzo bolesnym jest słyszeć, kiedy nim mówią Ukraińcy, albo gdy polscy wolontariusze używają go pisząc wiadomości lub w komunikacji z Ukraińcami. (U);
- Jest to język okupantów, śmierci i agresji, która jest narzucona z zewnątrz, aby zniszczyć nasz język ojczysty, kulturę i naród. Ponieważ dopóki nie było rosyjskomówiącej ludności w kraju, oni nie przychodzili żeby „ratować”. W każdym kraju powinien być tylko jeden język. Choć rosyjski jest językiem moich przodków. (U);
- Nie akceptuję, język powoduje agresywne nastawienie, zwłaszcza gdy jest używany przez Ukraińców. Poważny przypadek psychiczny ... choć przyznaję, że kiedyś miałam inną postawę wobec tego języka. (U);
- To jest język moich rodziców, ale do pracy i duszy wybieram ukraiński, a teraz naprawdę mam nadzieję, że opanuję polski. Bardzo podobają mi się ich podobieństwa i różnice jednocześnie. (U).
- Jest to środek komunikacji. To piękny język. Ale chcę, żeby wszyscy Ukraińcy znali język ukraiński i mówili w nim. Chciałabym słyszeć więcej pięknego, słowikowego języka w Ukrainie. Myślę, że każdy w swoim kraju by tego chciał. Natomiast używać języka rosyjskiego z rosyjskojęzycznymi obcokrajowcami do komunikacji, żeby nie zapomnieć go. Sam język nie jest winny. (U);
- Nie podoba mi się żadna odpowiedź. Rosyjski jest moim językiem ojczystym, pierwszym językiem, w którym w ogóle zaczęłam mówić. Mój stosunek do niego jest neutralny. To **tylko część mnie, której nie wybierałam.** (R), [pogrubienia P.L.]

Stosunek emocjonalny do języka polskiego

Stosunek emocjonalny do języka polskiego	U	R	UR
chętnie mówię w tym języku i/lub chcę go poznać, mimo że nie jest językiem moich przodków	27.6 %	23.8 %	17.9 %
chętnie mówię w tym języku i/lub chcę go poznać – jest to język moich przodków	7.8 %	5.0 %	6.8 %
Jest to język bratniego narodu, który pomógł w trudnej chwili	47.8 %	48.6 %	42.0 %
podoba mi się, ale nie czuję potrzeby by go znać, używać	1.0 %	1.8 %	1.9 %
jest językiem codziennej komunikacji - po prostu go używam	7.6 %	12.5 %	9.3 %
jest ważnym językiem w Unii Europejskiej	7.7 %	7.3 %	22.2 %
nie podoba mi się	0.6 %	1.0 %	0%

Tożsamość badanych

Jestem

Matryca wielojęzyczności

- Model 1. Język ukraiński jest językiem pierwszym używanym codziennie, język polski jest językiem funkcjonalnie drugim, język rosyjski jest językiem funkcjonalnie trzecim lub kolejnym.
- Model 2. Język rosyjski jest językiem używanym codziennie, język ukraiński jest językiem pierwszym, używanym jako język funkcjonalnie drugi, język polski jest językiem trzecim.
- Model 3. Język ukraiński jest językiem funkcjonalnie pierwszym, używanym najczęściej, język rosyjski jest językiem pierwszym w kolejności przyswajania, który stał się językiem funkcjonalnie drugim, język polski jest językiem funkcjonalnie trzecim.
- Model 4. Język rosyjski jest językiem pierwszym, język ukraiński jest językiem funkcjonalnie drugim, język polski jest językiem funkcjonalnie trzecim.
- Model 5. Język ukraiński jest jednym z języków pierwszych oraz językiem funkcjonalnie pierwszym, język rosyjski jest jednym z języków pierwszych, a obecnie funkcjonalnie drugim, język polski jest językiem trzecim.
- Model 6. Język rosyjski jest jednym z języków pierwszych oraz funkcjonalnie pierwszym, język ukraiński jest językiem pierwszym oraz funkcjonalnie drugim, język polski jest językiem trzecim.

➤ **Matryca wielojęzyczności.** Po analizie modeli wielojęzyczności można dojść do wniosku, że w chwili prowadzenia badań dla pierwszego modelu matryca wyglądała następująco:

1. Język ukraiński, język pierwszy, język tożsamości narodowej, język najczęściej używany.
- 2. Język polski, język kraju migracji, język funkcjonalnie drugi.
- 3. Język rosyjski, język rzadko używany.
- Dla modelu trzeciego i piątego matryca wygląda następująco:
 - 1. Język ukraiński, język funkcjonalnie pierwszy, (dla modelu piątego jeden z pierwszych języków), najczęściej język tożsamości naukowej.
 - 2. Język rosyjski, język pierwszy, obecnie język funkcjonalnie drugi.
 - 3. Język polski, język kraju migracji.
- Dla modelu drugiego, czwartego i szóstego sytuacja językowa wygląda następująco:
 - 1. Język rosyjski, język funkcjonalnie pierwszy, czasami język pierwszy lub jeden z pierwszych języków. W sferze emocjonalnej po prostu język komunikacji.
 - 2. Język ukraiński, język funkcjonalnie drugi, najczęściej język kraju urodzenia.
 - 3. Język polski, język kraju migracji.

Matryca wielojęzyczności

- Model 1. Język ukraiński jest językiem pierwszym używanym codziennie, język polski jest językiem funkcjonalnie drugim, język rosyjski jest językiem funkcjonalnie trzecim lub kolejnym.
- Model 2. Język rosyjski jest językiem używanym codziennie, język ukraiński jest językiem pierwszym, używanym jako język funkcjonalnie drugi, język polski jest językiem trzecim.
- Model 3. Język ukraiński jest językiem funkcjonalnie pierwszym, używanym najczęściej, język rosyjski jest językiem pierwszym w kolejności przyswajania, który stał się językiem funkcjonalnie drugim, język polski jest językiem funkcjonalnie trzecim.
- Model 4. Język rosyjski jest językiem pierwszym, język ukraiński jest językiem funkcjonalnie drugim, język polski jest językiem funkcjonalnie trzecim.
- Model 5. Język ukraiński jest jednym z języków pierwszych oraz językiem funkcjonalnie pierwszym, język rosyjski jest jednym z języków pierwszych, a obecnie funkcjonalnie drugim, język polski jest językiem trzecim.
- Model 6. Język rosyjski jest jednym z języków pierwszych oraz funkcjonalnie pierwszym, język ukraiński jest językiem pierwszym oraz funkcjonalnie drugim, język polski jest językiem trzecim.

- Urodziłam się na Ukrainie i uważam się za Ukrainkę. Ale przez całe życie mówiłam i myślałam po rosyjsku, podobnie jak 99 procent ludzi, wśród których mieszkałam, też mówiło po rosyjsku. **Myślę, że język nie jest winny temu, że jesteśmy okupowani i zmuszanie nas do mówienia po ukraińsku jest naruszeniem moich praw, ponieważ mieszkam w moim rodzinnym kraju.** Inna sprawa to Polska. To inny kraj i mam obowiązek rozmawiać z jego mieszkańcami w ich języku. (R).[pogrubienia P.L.]
- Przez całe życie mówiłem po rosyjsku, od dawna planowałem przejść na ukraiński, ale nie mogłem tego zrobić ze względu na rosyjskojęzyczne środowisko. Ale od początku wojny wyraźnie stwierdziłem, że nie mogę i nie chcę mówić językiem okupanta. (R).
- Moja mama jest Tatarką, a ojciec Ukraińcem. Rodzina porozumiewa się po rosyjsku, bo byliśmy do tego przyzwyczajeni, bo moja rodzina jest z Charkowa. Po tym, jak Rosja zaatakowała mój kraj i zniszczyła mój dom, **nie chcę używać języka agresora.** Uczyłam się ukraińskiego w szkole, ale nie używałam go często, obecnie komunikuję tylko w nim. (R).

■ «само возбуждение вопроса о пользе и возможности употребления этого (малороссийского) наречия в школах принято большинством малороссиян с негодованием. Они весьма основательно доказывают, **что никакого особенного малороссийского языка не было, нет и быть не может**, и что наречие их, употребляемое простонародьем, есть тот же русский язык, только испорченный влиянием на него Польши».

■ tajny okólnik ministra spraw wewnętrznych imperium rosyjskiego Piotra Wałujewa

- On pobłogosławił naszą ziemię, on nazwał mój naród szlachetnym narodem. On powrócił mi szczęście przynależeć do takiego narodu, bo przecież jego cały czas ode mnie zabierano, wpajano do mojej świadomości, że mój naród nie jest dumny, że jest upośledzony, już stoi na kolanach i już nigdy nie powstanie, a ja przyzwyczailem się do tego przez te dziesięć lat, do takiego uniżenia, z którego droga tylko na śmierć.
- Znienacka przyjeżdża święty człowiek, który zdejmuję z ciebie to przekleństwo. I wagi się zrównały, i znalazły równowagę z bólem.
- Byłem wdzięczny, że on przemawiał do mojego narodu w języku mojego narodu. Modliłem się razem z nim w różnych językach, byłem w miejscach rozstrzelań i sowieckich, i hitlerowskich – w Bekiwni i w Babim Jarze.
- A już odlatując ze Lwowa, kiedy zaczął kroić deszcz on powiedział – „deszcz idzie, dzieci rosną”, i zaśpiewał lwowianom piosenkę jeszcze chyba ze swojego dzieciństwa, żeby zaświeciło słońce i deszcz powrócił do nieba.
- Potem wielokrotnie widziałem to nagranie w telewizji, i za każdym razem przerażało mnie oblicze tego dziecka w tłumie.
- Nie płacz chłopacze. Wszystko będzie dobrze. Wysłannik Boga nas pobłogosławił.

➤ Ліна Костенко «Записки українського самошедчого»

Dziękuję za uwagę

➡ p.levchuk@ispan.edu.pl